

An Interactive Model for Parental Monitoring and Affiliation with Delinquent Peers on Adolescents' aggression in Military Families

Ahmadi Kh.¹ PhD, Khodadadi Sangdeh J.^{*2} MSc, Amoosti F.² MSc

¹*Behavioral Sciences Research Center, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran*

²*Kharazmi University, Tehran, Iran*

Abstract

Aims: The mental and social health of adolescents is greatly influenced by parental monitoring. In fact, it has an important role in the affiliation of adolescents with their peers. Accordingly, this study aimed to investigate the influence of parental monitoring and affiliation with deviant peers on children's aggression.

Methods: This is a correlational study done using structural equation modeling. Statistical population of the study included all male and female adolescents from military families of these, 457 were selected using cluster sampling. To collect the data, different scales such as Iranian adolescents' risk-taking scale, parental monitoring scale and affiliation with delinquent peers were used. Then, the data were analyzed using structural equation modeling.

Results: The obtained results showed that there was a significant difference between girls and boys in aggressive manners, parental monitoring and affiliation with delinquent peers. The direct and indirect effectiveness of parental monitoring on aggressive manners were -0.26 and -0.35 respectively. Moreover, parental monitoring the affiliation with delinquent peers could significantly affect aggressive manners. The mediating model was able to explain 19% of the variance of aggression.

Conclusion: The model of this study in comparison with previous researches was suggestive of direct and indirect effectiveness of parental monitoring on aggressive behavior of adolescents. Accordingly, it is highly influential to pay attention to the parental monitoring role that decreases affiliation with delinquent peers and as a result reduces children's aggression.

Keywords: Aggression, Parental Monitoring, Peers, Adolescents

تدوین مدل تعاملی نظارت والدینی و هم‌نشینی با همسالان منحرف در پرخاشگری نوجوانان خانواده‌های نظامی

خدابخش احمدی^۱ PhD، جواد خدادادی سنگده^۲ MSc، فروغ آموستی^۲ MSc

^۱ مرکز تحقیقات علوم رفتاری، دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)، تهران، ایران
^۲ گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

چکیده

اهداف: نظارت والدینی بر وضعیت بهداشت روانی و اجتماعی نوجوانان مؤثر است و نقش مهمی را در کیفیت هم‌نشینی فرزندان با همسالان ایفا می‌کند. بر این اساس هدف از این پژوهش بررسی نقش نظارت والدینی و هم‌نشینی با همسالان منحرف در پرخاشگری نوجوانان است. **روش‌ها:** طرح پژوهش حاضر از نوع همبستگی با استفاده از روش الگویابی معادلات ساختاری است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه نوجوانان دختر و پسر مقطع متوسطه خانواده‌های نظامی تهران بود که ۴۵۷ نفر از آن‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از مقیاس‌های خطرپذیری نوجوانان ایرانی، نظارت والدینی و هم‌نشینی با همسالان منحرف استفاده شد. داده‌ها با کمک مدل‌سازی معادلات ساختاری تحلیل شد.

یافته‌ها: پژوهش نشان می‌دهد که بین پسران و دختران را از نظر پرخاشگری، نظارت والدینی و هم‌نشینی با همسالان بزهکار تفاوت معنی‌داری وجود دارد. میزان اثر مستقیم و غیرمستقیم نظارت والدین بر خشونت به ترتیب $-۰/۲۶$ و $-۰/۳۵$ و تأثیر هم‌نشینی با همسالان منحرف بر رفتار پرخطر خشونت $۰/۳۹$ محاسبه شد. مدل واسطه‌ای ارائه شده قادر است ۱۹ درصد از واریانس پرخاشگری را تبیین کند. **نتیجه‌گیری:** مدل حاضر در مقایسه با پژوهش‌های سابق نشان داد که نظارت والدینی دارای اثر مستقیم و غیرمستقیمی بر رفتار پرخاشگرانه نوجوانان است. بر این اساس توجه به نقش نظارت والدینی در کاهش هم‌نشینی با همسالان منحرف و به دنبال آن کاهش احتمال بروز رفتار پرخاشگرانه از سوی نوجوانان از اهمیت بالایی برخوردار است.

کلیدواژه‌ها: پرخاشگری، نظارت والدینی، همسالان، نوجوانان.

مقدمه

ارتباط نوجوانان با گروه‌های همسال بزهکار می‌تواند در بروز رفتارهای نابهنجار از سوی آن‌ها تأثیرگذار باشد [۱۹]. نظارت اندک از سوی والدین با ضعف در پرداختن به نقش والدگری و فرزند پروری از سوی والدین رابطه دارد. زمانی که هر دو والد ناچار هستند زمان زیادی را به کار بیرون از منزل اختصاص دهند، دیگر فرصت چندانی برای نظارت بر فرزندان خود ندارند در نتیجه نوجوان احتمال بیشتری برای گرایش و انجام انواع رفتارهای پرخطر دارد. ویژگی‌های حاکم بر شغل والدین خانواده‌های نظامی مانند تحرک زیاد، مهاجرت‌ها، تغییر محل اشتغال، زندگی در محیط‌های ناآشنا و شرکت در مأموریت غیر قابل پیش بینی بر نحوه عملکرد خانواده در تحقق وظایف خویش اثرگذار است [۲۰]؛ بنابراین از آنجا که پایین بودن نظارت والدینی و هم‌نشینی با همسالان بزهکار احتمال خطر مربوط به رفتارهای پرخطر را در نوجوانان به‌طور چشمگیری افزایش می‌دهد و از سوی دیگر با توجه به ویژگی‌های حاکم بر خانواده‌های نظامی که می‌تواند میزان نظارت والدین بر فرزندان را تحت‌الشعاع قرار دهد، این پژوهش در صدد است به تعیین نقش نظارت والدینی و هم‌نشینی با همسالان منحرف در بروز رفتارهای خشونت آمیز نوجوانان خانواده‌های نظامی بپردازد.

روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های همبستگی با استفاده از روش‌های مدل‌سازی معادلات ساختاری می‌باشد. در این پژوهش از نسل دوم الگویابی ساختاری یعنی روش کمترین مجزورات جزئی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش متشکل از کلیه نوجوانان دختر و پسر خانواده‌های نظامی شهر تهران بود که حداقل یکی از والدین، در نیروی نظامی مشغول به خدمت بوده است که ۴۵۷ نفر از آن‌ها به روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای انتخاب شدند. جهت انتخاب نمونه ابتدا شهر تهران به پنج منطقه جغرافیایی شمال، مرکز، جنوب، شرق و غرب تقسیم شد؛ سپس از بین مناطق آموزشی هر منطقه جغرافیایی، دو منطقه آموزشی انتخاب شد. در ادامه از بین مدارس متوسطه مناطق انتخاب شده و در نهایت با توجه به جمعیت دانش آموزی و رعایت نسبت پایه تحصیلی، دو دبیرستان (دخترانه و پسرانه) برای اجرای پژوهش انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات لازم از مقیاس‌های خطرپذیری نوجوانان ایرانی، نظارت والدینی و هم‌نشینی با همسالان منحرف استفاده شد.

مقیاس خطرپذیری نوجوانان ایرانی (Iranian Adolescents Risk-taking Scale): برای سنجش خطرپذیری رفتار پرخطر از مقیاس خطرپذیری نوجوانان ایرانی زاده محمدی و همکاران [۲۱] استفاده شد. این مقیاس با در نظر گرفتن شرایط فرهنگی و اجتماعی ایران بر روی نوجوان دختر و پسر شهر تهران ساخته شده است. این مقیاس دارای ۳۸ گویه است که برای

پرخاشگری از شایع‌ترین مشکلات بهداشت روانی نوجوانان است به‌گونه‌ای که گاه برخی والدین میزان قابل توجهی از وقت خود را صرف حل و فصل نزاع‌ها و رفتارهای پرخاشگرانه فرزندان نوجوان خود می‌کنند [۱]. نوجوان جهت رسیدن به هویتی مستقل با موانع خانوادگی و اجتماعی روبرو می‌گردد که این عامل می‌تواند موجبات رفتارهای خشونت آمیز و پرخاشگرانه را فراهم آورد؛ اما از سوی دیگر الگوهای رفتاری که در این دوره شکل می‌گیرند، آینده فرد را به شدت تحت تأثیر خود قرار می‌دهند [۲]. پژوهش‌های متعددی که به بررسی انواع رفتارهای پرخطر در نوجوانان پرداخته‌اند، در کنار مصرف سیگار، الکل و مواد مخدر، پرخاشگری و خشونت را به‌عنوان شایع‌ترین رفتار پرخطر بیان نموده‌اند [۳-۵].

آشکار است که شرایط خانوادگی، قوی‌ترین تأثیر را بر بروز انواع رفتارهای پرخطر و آسیب‌زا در نوجوانان بر جای می‌گذارد [۶]. نظارت والدینی و کیفیت آگاهی والدین از نوجوانانشان به‌عنوان یکی از عوامل تعیین‌کننده گرایش و بروز رفتارهای پرخاشگرانه و ضداجتماعی شناخته شده است [۷]. نظارت والدینی عبارت است از اینکه والدین در زمان‌هایی که با نوجوان خود نیستند، می‌دانند که او کجا، با چه کسانی و چگونه اوقاتش را سپری می‌کند [۸]. نظارت والدینی در پژوهش‌ها عمدتاً به‌وسیله پرسش از والدین و یا ادراک فرزندان از نظارتی که والدین بر رفتار آن‌ها در زمان فراغت و گروه دوستان یا همسالانشان اعمال می‌کنند، سنجیده می‌شود.

مطالعات نشان می‌دهند در کنار نقش خانواده، عامل همسالان در مقایسه با عوامل دیگر نقش مهمی در بروز رفتارهای خشونت آمیز دارند و نوجوانانی که با همسالان پرخاشگر هم‌نشینی دارند، به‌احتمال بیشتری رفتارهای پرخاشگرانه و ضد اجتماعی آن‌ها را می‌پذیرند [۹، ۱۰]. انجام نادرست نظارت والدینی از عواملی است که می‌تواند هم‌نشینی با همسالان بزهکار و مبادرت به انواع رفتارهای پرخطر و ضد اجتماعی در نوجوانان را تسریع کند [۱۱]. منظور از هم‌نشینی با همسالان بزهکار، ارتباط نوجوان با همسالانی است که رفتارهایی از قبیل خشونت، درگیری فیزیکی، تهدید کردن یا آسیب رساندن به دیگران، حمل سلاح سرد و گرم، مصرف سیگار، الکل و مواد مخدر را مرتکب می‌شوند [۱۲].

رفتارهای پرخاشگرانه نه تنها به دیگران آسیب وارد می‌کند؛ بلکه سلامت روانی و اجتماعی خود فرد را نیز با خطراتی همراه می‌کند [۱۳]. برای نمونه نوجوانان پرخاشگر نسبت به نوجوانان غیر پرخاشگر به‌احتمال بیشتری از سوی دیگران طرد می‌شود [۱۴]، رفتارهای بزهکارانه نشان می‌دهند [۱۵]، عملکرد ضعیف، شکست و ترک تحصیل بیشتری را تجربه می‌کنند [۱۰]، زودتر مصرف سیگار، مواد مخدر و الکل را شروع می‌کنند و با افسردگی و اضطراب و افزایش وقوع خودکشی و ابتلا به بیماری‌های قلبی روبه‌رو هستند [۱۶-۱۸]. بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی نیز

ملاک مرتبط باشد و بعد از کنترل متغیر واسطه‌ای، اثر متغیر پیش بین اولیه کاهش معنادار یابد و یا افزایش معناداری نداشته باشد. پس از تنظیم معادلات ساختاری، مدل با استفاده از روش حداکثر درست‌نمایی مورد بررسی قرار گرفت. شرایبر و همکاران [۲۵]، عنوان می‌کنند در صورتی مدل برازش کافی و مطلوب دارد که شاخص‌های NFI، NNFI، CFI، GFI و AGFI بزرگ‌تر از ۰/۹۵ باشند، RMR به صفر نزدیک و SRMR کوچک‌تر از ۰/۰۸ باشد و RMSEA نیز کوچک‌تر از ۰/۰۶ باشد.

نتایج

نمونه مورد مطالعه شامل ۲۵۷ دختر و ۲۰۰ پسر نوجوان خانواده‌های نظامی بود. ۴۲ درصد (۱۸۳ نفر) از افراد گروه نمونه مورد مطالعه در پایه اول، ۲۳/۹ درصد (۱۰۴ نفر) در پایه دوم و ۳۴/۲ درصد (۱۴۹ نفر) در پایه سوم تحصیل می‌کردند. دامنه سنی آزمودنی‌ها از ۱۴ تا ۱۷ سال بود و میانگین و انحراف معیار سن آن‌ها ۱۵/۴۹ و ۱/۰۶ به دست آمد. ۴۱/۶ درصد (۱۸۹ نفر) از آزمودنی‌ها وضعیت اقتصادی خانواده خود را ضعیف، ۵۰/۴ درصد (۲۲۹ نفر) متوسط و ۸ درصد (۳۶ نفر) نیز خوب گزارش کردند.

نتایج مقایسه دو گروه دختران و پسران از نظر متغیرهای پژوهش در جدول ۱ آمده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهند که پسران و دختران تفاوت معنی‌داری را از نظر پرخاشگری در ابزار خطرپذیری نوجوانان، نظارت والدین از ابزار نظارت والدینی و همنشینی با همسالان منحرف در ابزار همنشینی با همسالان منحرف نشان دادند.

جدول ۲ میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش و همبستگی آن‌ها با یکدیگر را نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود بین متغیرهای رفتار پرخطر خشونت و همنشینی با همسالان منحرف رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد، در حالی که رابطه این دو متغیر با نظارت والدین منفی است.

سنجش آسیب‌پذیری در مقابل رفتارهای پرخطر به کار گرفته می‌شود. میزان اعتبار آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس کلی ۰/۹۳ و برای مقیاس خشونت و پرخاشگری ۰/۸۳ گزارش شده است [۲۱]. در پژوهش حاضر نیز ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۴ و برای خرده مقیاس خشونت ۰/۷۸ به دست آمد.

پرسشنامه نظارت والدین (Parental Monitoring Scale): نظارت والدینی با استفاده از مقیاس نظارت والدینی سینگر و همکاران [۷] اندازه‌گیری شده است. ابزار مذکور توسط آلبوکردی و همکاران [۲۲] در ایران ترجمه و ویژگی‌های روانسنجی آن بررسی شده است. در این پژوهش نیز برای اطمینان از قابلیت استفاده از پرسشنامه، پایایی بازآزمایی آن با فاصله دو هفته مورد استفاده قرار گرفت و ضریب پایایی بازآزمایی ۰/۷۵ به دست آمد. میزان اعتبار آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۳ به دست آمد.

پرسشنامه همنشینی با همسالان منحرف (Affiliation whit Delinquent Peers): این مقیاس توسط پاسکال و همکاران [۱۲] طراحی شده و سؤالات آن درباره ارتباط نوجوانان با همسالانی است که رفتارهای پرخاشگرانه، درگیری و نزاع، حمل سلاح، مصرف سیگار، الکل و مواد مخدر را نشان می‌دهند. این پرسشنامه نیز توسط آلبوکردی و همکاران [۲۲] ترجمه و ویژگی‌های روانسنجی آن بررسی شده است. در این پژوهش پایایی بازآزمایی مقیاس با فاصله دو هفته ۰/۸۰ به دست آمد و ضریب آلفای کرونباخ آن ۰/۸۳ محاسبه شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده روش‌های آماری همبستگی، T مستقل و مدل‌سازی معادلات ساختاری به کار گرفته شد.

مشابه با پژوهش وسینگ و همکاران [۲۳] برای بررسی اثر واسطه‌ای همنشینی با همسالان منحرف از مدل تعیین شده بارون و کنی [۲۴] استفاده شده است. طبق مدل آن‌ها، متغیر پیش بین می‌بایست به هردو متغیر ملاک و واسطه‌ای مرتبط باشد، متغیر واسطه‌ای می‌بایست با متغیر

جدول ۱. نتایج آزمون T برای گروه‌های مستقل در دو گروه پسران و دختران

متغیر	پسران		دختران		T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار			
پرخاشگری	۱۳/۰۹	۴/۳۰	۱۲/۲۲	۳/۹۹	-۲/۲۱۳	۴۳۷	۰/۰۰۱
نظارت والدین	۱۹/۷۹	۲/۸۰	۲۲/۱۷	۳/۰۷	۱۱/۱۳۷	۴۳۳/۰۸	۰/۰۰۱
همنشینی با همسالان منحرف	۱۳/۱۹	۳/۷۲	۱۰/۵۷	۳/۴۶	-۱۲/۷۲	۳۸۶/۳۱	۰/۰۰۱

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش و همبستگی آن‌ها با یکدیگر

متغیر	میانگین ± انحراف معیار			همبستگی
	۱	۲	۳	
۱- پرخاشگری	۱۲/۷۶ ± ۳/۳۸			
۲- نظارت والدین	۱۵/۴۹ ± ۳/۷۳	۰/۲۴۸*		
۳- همنشینی با همسالان منحرف	۱۲/۶۴ ± ۲/۰۸	۰/۳۸۶*	-۰/۲۶۱*	

*P<۰/۰۰۱

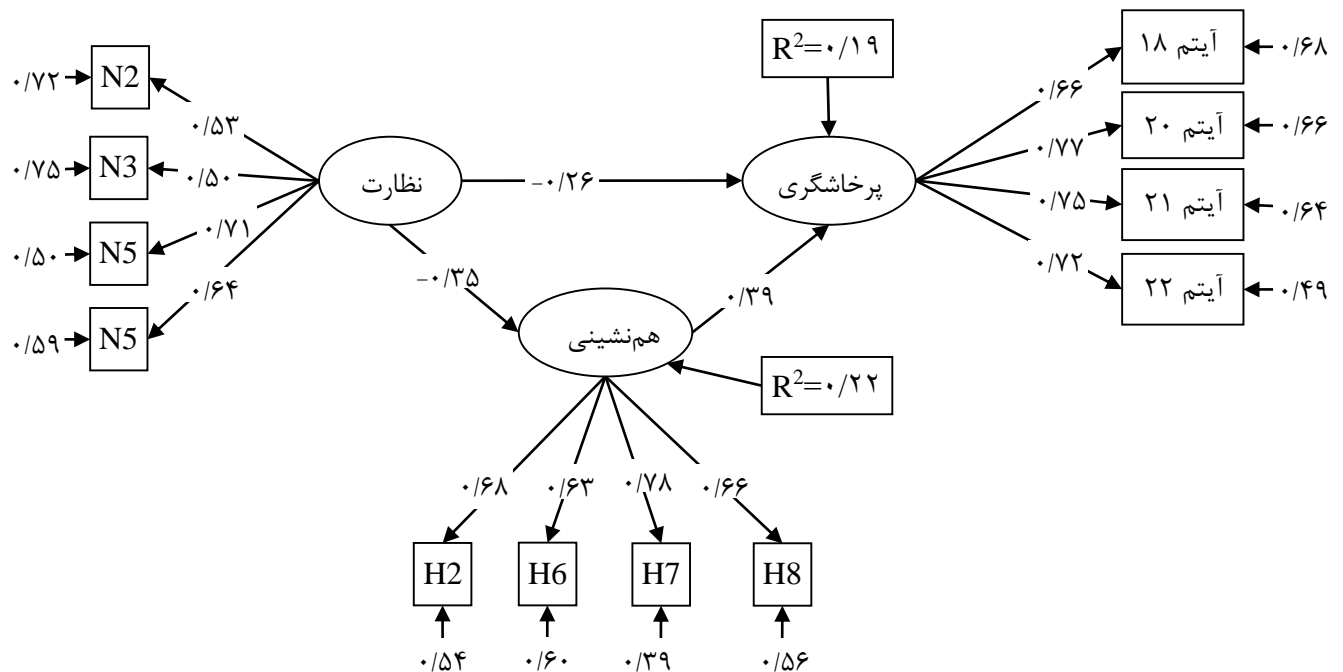
نشان دهنده نکویی برازش الگوی یاد شده است. سایر شاخص‌های برازش مدل مورد بررسی در جدول ۳ آمده است که مقادیر مشاهده شده حاکی از برازش مطلوب مدل در این پژوهش است. بنابراین، با توجه به اینکه شاخص‌ها برازش کافی و مطلوب دارند نیز، می‌توان نتیجه گرفت که مدل حاضر دارای برازش مطلوب با داده‌های این پژوهش است و با اطمینان بالایی می‌توان این مدل واسطه‌ای را برای خطرپذیری رفتارهای پرخطرانه نوجوانان پذیرفت.

بحث

هدف پژوهش حاضر بررسی نقش نظارت والدینی و هم‌نشینی با همسالان منحرف در بروز پرخاشگری نوجوانان بود. یافته‌ها نشان داد که دختران در مقایسه با پسران میزان نظارت بیشتری را از سوی والدین خود دریافت می‌کنند و در عین حال پسران میزان بیشتری از پرخاشگری و هم‌نشینی با همسالان منحرف را نسبت به دختران نشان می‌دهند. نتایج حاصل از تحلیل معادلات ساختاری نشان داد با ضعیف شدن نظارت والدینی و گسترش روابط با همسالان منحرف، تمایل به خطرپذیری پرخاشگری و انجام رفتارهای خشونت بار در نوجوان افزایش می‌یابد و مطابق با نمودار شماره ۱، مدل واسطه‌ای ارائه شده قادر است ۱۹ درصد از واریانس پرخاشگری نوجوان را تبیین کند.

برای بررسی مدل ساختاری رابطه بین سازه‌های پژوهش در سطح متغیرهای مکنون، از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شد. شکل ۱، نتایج حاصل از مدل‌سازی معادلات ساختاری برای بررسی روابط بین سازه‌های پژوهش را نشان می‌دهد. در این مدل نظارت والدینی به‌عنوان متغیر برون‌زاد، هم‌نشینی به‌عنوان متغیر وابسته میانی و پرخاشگری به‌عنوان متغیر وابسته نهایی یا درون‌زاد در نظر گرفته شدند. بررسی معناداری اثر غیرمستقیم از طریق روش بوت استراب (Bootstrap) با توجه به بین حدود بالا و حدود پایین آثار که خود نشان دهنده دامنه است، با اثر غیرمستقیم در ۵۰۰۰ نمونه گیری مجدد (Resampling) است، استفاده از برنامه مکروی (Macro for multiple mediations) بررسی شد [۲۶]. همان‌گونه که مشاهده می‌شود با توجه به ضریب خطای به‌دست آمده ($1-R^2=0/81$) این الگو ۱۹ درصد از واریانس رفتار پرخاشگرانه را تبیین می‌کند. نظارت والدین از طریق هم‌نشینی با همسالان دارای تأثیر معنی‌دار بر پرخاشگری می‌باشد. میزان اثر مستقیم و غیرمستقیم نظارت والدین بر خشونت به ترتیب $0/26-$ و $0/35-$ به‌دست آمد. همچنین تأثیر هم‌نشینی با همسالان بر رفتار پرخطر خشونت $0/39$ محاسبه شد.

پس از تأیید نقش واسطه‌گری هم‌نشینی با همسالان، برازندگی الگو به کمک آزمون آماری مجذور خی و شاخص AGFI (شاخص نکویی برازش تعدیل شده) بررسی شد. مقدار AGFI برابر با $0/99$ بود و عدم معنی‌داری نمره مجذور خی به‌دست آمده

نمودار ۱. مدل مورد بررسی برای نقش واسطه‌ای هم‌نشینی با همسالان در رابطه بین نظارت والدین و پرخاشگری

جدول ۳. شاخص‌های برازندگی مدل ساختاری نقش واسطه‌ای هم‌نشینی با همسالان در رابطه بین نظارت والدین و پرخاشگری

χ^2 , df=43	χ^2/df	RMSEA	NFI	NNFI	CFI	RMR	RMR معیارشده	GFI	AGFI
$61(P=0/07)$	1/13	0/021	0/98	0/99	1	0/027	0/024	0/97	0/99

دختران [۳] و همچنین نظارت بیشتر والدینی بر آنان دانست [۲۱]؛ بنابراین منطقی به نظر می‌رسد که تفاوت دختران و پسران در میزان رفتارهای پرخاشگرانه، نظارت والدینی و همنشینی با همسالان منحرف معنادار باشد.

همان‌طور که نمودار شماره ۱ نشان می‌دهد، نظارت بالای والدینی با میزان پایین همنشینی با همسالان منحرف در ارتباط است و این دو عامل پایین بودن احتمال بروز رفتار پرخاشگرانه را تعیین می‌کند. بدین ترتیب بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش، مدل نظری ارائه شده توسط فرگوسن و هاروود [۳۰] و پاسکال و همکاران [۱۲] را تأیید می‌کند. آن‌ها مدلی را مطرح می‌کنند که ارتباط بین رفتارهای ضد اجتماعی برآیند دلستگی نوجوان به همسالان بزهکاری است که از عملکرد خانواده و والدین متأثر است و یادگیری اجتماعی و تمایل نوجوان به تقلید و الگوگیری بروز رفتارهای آسیب‌زا افزایش می‌دهد.

نوجوانان به‌عنوان گروه اصلی در معرض رفتارهای پرخطر به دلیل خود محوری، شناخت و برداشت کاملی از پیامد رفتارهای مخاطره‌آمیز خود ندارند و بیشتر به کشف و تجربه موقعیت‌های پرخطر گرایش پیدا می‌کنند [۲۹، ۳۱]، به این خاطر این دوران، مرحله‌ای حساس و پرخطر برای آغاز رفتارهای پرخطر و آسیب‌زا محسوب می‌شود. نظارت والدینی و کنترل مسئولانه بر نوع همسالان و کیفیت رابطه با آن‌ها اثرگذار است. ماهیت و کیفیت ارتباط با همسالان بزهکار به‌عنوان شاخص تعیین‌کننده الگوهای رفتاری آسیب‌زای فردی و اجتماعی محسوب می‌شود. نظارت والدینی نه تنها همنشینی نوجوان با همسالانی که به رفتارهای پرخاشگرانه اقدام می‌کنند را کاهش می‌دهد بلکه خود نیز احتمال بروز این قبیل رفتارها را کاهش می‌دهد [۲۷، ۳۱].

بنابراین با توجه به نتایج به‌دست آمده پیشنهاد می‌شود توجه بیش از پیشی به نقش مستقیم و غیرمستقیم نظارت والدینی در کاهش گرایش به همنشینی با همسالان منحرف و به دنبال آن کاهش احتمال رفتارهای خشونت‌آمیز و پرخاشگرانه شود. در اقدامات پیشگیرانه حائز اهمیت است که به نقش والدین و کیفیت رابطه والد-فرزندی توجه بیشتری شود و برنامه‌های ایمن‌سازی، نوجوانان را در سنین پایین مورد هدف خود قرار دهند. نظارت والدین بر فرزندان در قبال نوع دوستان و همسالان بیشتر شود و پدر در کنار مادر وقت و اهمیت بیشتری به نقش والدینی و نظارتی خود به‌خصوص بر فرزندان پسر خود اختصاص دهد. در نهایت لازم به ذکر است که پژوهش حاضر نیز به نوبه خود با محدودیت‌هایی روبه‌روست که از جمله می‌توان به خود گزارشی بودن ابزار پژوهش، فقدان کنترل تمامی متغیرهایی که بر پرخاشگری نوجوان اثرگذار است، محدودیت در تعمیم نتایج و عدم بررسی وضعیت خانوادگی، اقتصادی و اجتماعی خانواده نمونه مورد مطالعه اشاره داشت.

ارتباط والد-فرزند در طی این دوره در مقایسه با دوران کودکی دستخوش تغییر می‌شود و اغلب والدین و نوجوانان نگرش‌ها، دیدگاه‌ها و انتظارات کاملاً متفاوتی درباره قواعد خانوادگی، قدرت، درست و غلط بودن رفتارها و روابط بین فردی دارند که این تفاوت نگرش منجر به بروز تعارض بین والد و فرزند می‌شود [۶]، در نتیجه با افزایش تعارضات، با ضعیف شدن نظارت والدینی و گسترش روابط با گروه‌های مختلف همسالان، تمایل به خطرپذیری و انجام رفتارهای پرخطر در نوجوان افزایش می‌یابد.

عواملی همچون کیفیت نظارت والدینی، ویژگی‌های رفتاری همسالان، نگرش والدین و دوستان به این رفتارها، الگوپردازی از همسالان، رفتار پرخاشگرانه والدین، احتمال انجام رفتار خشونت‌آمیز را تحت تأثیر قرار می‌دهد [۲۷]. نوجوانان که رفتارهای خشونت‌آمیز نشان می‌دهند کمتر به فکر سلامتی خویش هستند و درگیری و تعارض بیشتری را با خانواده و سایر افراد جامعه تجربه می‌کنند [۱۶، ۲۸]. نتایج این پژوهش همسو با پژوهش‌های متعدد [۴، ۱۵-۱۷] نشان داد، کیفیت نظارت والدینی و همنشینی با همسالان به‌عنوان بخشی از عوامل مؤثر بر رفتارهای پرخاشگرانه نوجوانان محسوب می‌شوند در تبیین این یافته می‌توان اذعان داشت که نظارت والدینی و کنترل مسئولانه والدین به مصونیت نوجوان در برابر انواع مختلف آسیب‌ها منجر می‌شود. نظارت والدینی نه تنها همنشینی نوجوان با همسالانی که رفتارهای پرخاشگرانه و آسیب‌زا انجام می‌دهند را کمتر می‌کند بلکه احتمال بروز رفتارهای خشونت‌آمیز را نیز کاهش می‌دهد. نوجوانانی که از نظارت والدینی کمتری برخوردارند، تمایل بیشتری برای همنشینی با همسالان منحرف و انجام انواع رفتارهای پرخطر دارند. ماهیت و کیفیت ارتباط با همسالان منحرف به‌عنوان شاخص تعیین‌کننده الگوهای رفتاری منحرف اجتماعی محسوب می‌شود؛ بنابراین منطقی است همنشینی با همسالان منحرف که رفتارهای پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز مختلفی را نشان می‌دهند، پیش‌بینی‌کننده رفتارهای پرخاشگرانه در نوجوان باشد [۱۷، ۲۱].

نتایج مقایسه دو گروه دختران و پسران از نظر متغیرهای پژوهش نشان می‌دهد که پسران و دختران تفاوت معنی‌داری را از نظر خشونت، نظارت والدین و همنشینی با همسالان منحرف نشان می‌دهند. میزان پرخاشگری پسران ۱۳/۰۹ درصد و دختران ۱۲/۲۲ درصد به‌دست آمد. نظارت والدینی برای پسران ۱۹/۷۹ و برای دختران ۲۲/۱۷ بود و در عین حال میزان همنشینی با همسالان منحرف در پسران ۱۳/۱۹ و در دختران ۱۰/۵۷ درصد مشاهده شد؛ بنابراین دختران در مقایسه با پسران نظارت والدینی بیشتری را ادراک می‌کنند اما میزان رفتار پرخاشگرانه و همنشینی با همسالان بزهکار در پسران بیشتر است. در تبیین این یافته‌ها می‌توان اذعان داشت که این تفاوت به پایین‌تر بودن میزان هیجان‌خواهی در دختران [۲۴]، انتظارات اجتماعی متفاوت جنسیتی [۲۵]، عدم پذیرش از سوی دختران [۲۹]، بالاتر بودن میزان خودکنترلی در

نتیجه گیری

نظارت والدینی در کاهش هم‌نشینی نوجوان با همسالان بزهکار و به دنبال آن کاهش احتمال بروز رفتارهای پرخطر از سوی نوجوان نقش تعیین کننده‌ای را داراست و در این زمینه کمک به نوجوانان پسر از اولویت بیشتری برخوردار است؛ بنابراین برنامه‌های پیشگیرانه لازم است توجه بیشتری به نقش عوامل خانوادگی به‌ویژه نظارت و

مراقبت مسئولانه والدین شود و اقدامات هدفمندانه بیشتری از سوی نهادهای مربوطه انجام گیرد.

تشکر و قدردانی: این پژوهش با حمایت مالی مرکز علوم رفتاری دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج) صورت پذیرفته است. پژوهشگران صمیمانه از تمامی مسئولان مرکز و نوجوانانی که در اجرای این پژوهش ما را یاری نمودند، سپاس گذاری می‌کنند.

منابع

- Skara S, Pokhrel P, Weiner MD, Ping S, Dent C, Sussman S. Physical and relational aggression as predictor of drug use: Gender differences among high school student. *Addict Behav.* 2008;33(12):1507-15.
- Melchior M, Chastang JF, Goldberg P, Fombonne E. High prevalence rates of tobacco, alcohol and drug use in adolescents and young adults in France: Results from the GAZEL Youth study. *Addict Behav.* 2008;33(1):122-33.
- Boyer T. The development of risk-taking: A multi perspective review. *Dev Rev.* 2006;26(3):291-345.
- Michael K, Ben-Zur H. Risk-taking among adolescents: Associations with social and affective factors. *J Adolesc.* 2007;30(1):17-31.
- Bahr SJ, Hoffmann JP, Xiaoyan Y. Parental and peer influences on the risk of adolescent drug use. *J Prim Prev.* 2005;26(6):529-51.
- Queen WH. *Family Solutions for Youth at Risk: Applications to Juvenile Delinquency, Truancy, and Behavior Problems.* 1st ed. New York: Brunner-Rutledge; 2004.
- Singer MI, Flannery DJ, Guo S, Miller D, Leibbrandt S. Exposure to violence, parental monitoring, and television viewing as contributors to children's psychological trauma. *J Community Psychol.* 2004;32(5):489-504.
- Romero AJ, Ruiz M. Does Families Lead to Increased Parental Monitoring? Protective factors for Coping with Risky Behaviors. *J Child Fam Stud.* 2007;16(2):143-54.
- Dols ST, Alvarez FJ, Aleixandre NL, Vidal-Infer A, Torrijo Rodrigo MJ, Valderrama-Zurian J. Predictors of driving after alcohol and drug use among adolescents in Valencia (Spain). *Accid Anal Prev.* 2010;42(6):2024-9.
- Doran N, Luczak SE, Bekman N, Koutsenok I, Brown SA. Adolescent substance use and aggression: a review. *Crim Justice Behav.* 2012;39(6):748-69.
- Shoemaker DJ. *Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior.* 6th ed. New York: Oxford University Press; 2010.
- Paschal MJ, Ringwalt CL, Flewelling RL. Effects of parenting, father absence, and affiliation with delinquent peers on African-American male adolescents. *Adolescence.* 2003;38(149):15-34.
- Rupp P, Lisa L. *Handbook of preventing interventions for Adolescents* New York: John Wiley; 2004.
- Fite PJ, Colder CR, Lochman JE, Wells KC. Pathways from proactive and reactive aggression to substance use. *Psychol Addict Behav.* 2007; 21(3):355-64.
- Risi S, Gerhardstein R, Kistner J. Children's classroom peer relationships and subsequent educational outcomes. *J Clin Child Adolesc Psychol.* 2003;32(3):351-61.
- Onishi A, Kawabata Y, Kurokawa M, Yoshida T. A mediating model of relational aggression, narcissistic orientations, guilt feelings, and perceived classroom norms. *Sch Psychol Int.* 2012;33(4):367-90.
- Moss HB, Hardie L, Lync KG. Affiliation with deviant peers among children of substance dependent fathers from pre-adolescence into adolescence: associations with problem behaviors. *Drug Alcohol Depend.* 2003;71(2):117-25.
- Prevention(Cdcp) CFDA. Tobacco, alcohol and Drug Use among high school students in Bureau of Indian- funded schools- United state, 2001. *Morb Mortal Wkly Rep.* 2003;52(44):1070-2.
- Meldrum RC, Young JT, Weerman FM. Reconsidering the Effect of Self-Control and Delinquent Peers: Implications of Measurement for Theoretical Significance. *J Res Crime Delinquen.* 2009;46(3):353-76.
- Galoski T, Lyons J. Psychological sequelae of combat violence: A review of the impact of PTSD on the veteran's family and possible interventions. *Aggress Violent Beh.* 2004;9(5):477-501.
- Zadeh Mohammadi A, Ahmadabadi Z, Heidari M. Construction and Assessment of Psychometric Features of Iranian Adolescents Risk-Taking Scale. *Iranian J Psychiatry Clin Psychol.* 2011;17(3):218-25. Persian.
- Alboukordi S, Nazari AM, Nouri R, Khodadadi J. Predictive factors for juvenile delinquency: the role of family structure, parental monitoring and delinquent peers. *Int J Criminol Socio Theor.* 2012;5(1):770-7.
- Westling E, Andrews JA, Hampson SE, Peterson M. Pubertal timing and substance use: the effects of gender, parental monitoring and deviant peers. *J Adolesc Health.* 2008;42(6):555-63.
- Baron RM, Kenny DA. The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations. *J Pers Soc Psychol.* 1986;51(6):1173-82.

25. Schreiber JB, Stage FK, King J, Nora A, Barlow EA. Reporting Structural Equation Modeling and Confirmatory Factor Analysis Results: A Review. *J Educ Res.* 2006;99 (6):323-37.
26. Preacher KJ, Hayes AF. Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behav Res Methods.* 2008;40(3):879-91.
27. Engels RC, Scholte RH, Van Lieshout CF, De Kemp R, Overbeek G. Peer group reputation and smoking and alcohol consumption in early adolescence. *Addict Behav.* 2006;31(3):440-9.
28. Kristjansson A, James J, Allegrante J, Sigfusdottir ID, Helgason AR. Adolescent substance use, parental monitoring, and leisure-time activities: 12-year outcomes of primary prevention in Iceland. *Prev Med.* 2010;51(2):168-71.
29. Kloep M, Guney N, Cok F, Simsek OF. Motives for risk-taking in adolescence: a cross-cultural study. *J Adolesc.* 2009;32(1):135-51.
30. Fergusson DM, Woodward LJ, Horwood LJ. Childhood peer relationship problems and young people's involvement with deviant peers in adolescence. *J Abnorm Child Psychol.* 1999;27(5):357-69.
31. Eaton NR, Krueger RF, Johnson W, Mcgue M, Lacono WG. Parental monitoring, personality, and delinquency: Further support for a reconceptualization of monitoring. *J Res Pers.* 2009;43(1):49-59.